

№ 36 (581)
Верасень 2015 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

Царкоўнае краязнаўства:
урочышча Ізбійскі Бор –
стар. 3

Слынным навукоўцы: Фёдар
Янкоўскі і Адам Мальдзіс –
стар. 4 і 5

Ініцыятыва: марафон-
дыктоўкі і збор твораў
Сяргея Паўловіча –
стар. 6

27 верасня – Сусветны дзень турызму

На фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА:
вандружкі ў Сарго (Верхнядзінскі раён),
якую ладзіў краязнавец Генадзь Камель (2009 г.)

Юбілей рэвалюцыі не забыты

А. Смалянчук

Польскі інстытут у Мінску і Прыватная ўстанова адукацыі «БІП-Інстытут правазнаўства» на базе беларускай навучальнай установы правялі канферэнцыю, прысвечаную рэвалюцыі 1905 – 1907 гг.

10 верасня з мэтай абмеркаваць падзеі стодзесяцігадовай даўніны ў кантэксце жыцця Мінска і Міншчыны сустрэліся навукоўцы Беларусі і Польшчы. Варта заўважыць, што мерапрыемства стала дзявятым у шэрагу канферэн-

цыяў, прысвечаных сэрцавіне Беларусі, якія былі праведзеныя па ініцыятыве нашых польскіх калегаў. Навуковы форум быў адмыслова прынагоджаны да Дня сталіцы – свята, якое праводзілася на наступныя выхадныя.

З вядомых навукоўцаў выступілі польскія прафесары Раман Юркоўскі (Вармінска-Мазурскі ўніверсітэт, Ольштын), Пётр Маршалак, Здзіслаў Вінніцкі і Мацей Мруз (Вроцлаўскі ўніверсітэт), а таксама беларускія гісторыкі Алесь Смалянчук, Анатоль Вялікі, Уладзімір Ляхоўскі.

Прадстаўленыя даклады дазваляюць прасачыць тэндэнцыі ў выбары тэматыкі сучасных даследаванняў названай рэвалюцыі: гэта перадусім духоўнае жыццё пад час рэвалюцыйных падзеяў (толькі па адукацыі было тры выступленні), таксама ўздымаліся праблемы сялянства і паасобныя выпадкі сацыяльна значных біяграфіяў.

Вядома ж, засталіся не ахопленымі многія іншыя бакі таго насычанага часавага адрэзку. Тым не менш навуковы форум стаў ці не адзіным у Беларусі, які быў пра-

ведзены ў сувязі з векапомнай падзеяй (у тым ліку для нашай краіны), бо гісторыю тады яшчэ «Северо-Западного края», безумоўна, немагчыма адмежаваць ад кантэксту агульнага для Расійскай імперыі.

Канферэнцыю можна разглядаць таксама ў якасці каталізатара даследаванняў на тэму рэвалюцыі 1905 – 1907 гг. на тэрыторыі Беларусі, бо аб'ектыўна сёння той найважны фрагмент мінулага навукоўцы сталі метадычна абмінаць увагай. Таму тут даследчыкаў чакае шмат навізны, а магчыма, і адкрыццяў.

Анатоль
ТРАФИМЧЫК

Адкрывае канферэнцыю першы прарэктар БІП-Інстытута правазнаўства Васіль Банько

П. Маршалак і Р. Юркоўскі

На тым тыдні...

✓ У Лошыцкай сядзібе (г. Мінск) 10 верасня пачала працаваць выстаўка **жанолага свецкага касцюма XIX – пач. XX ст. «Куфэрак: Шаноўная пані»**. Арганізатарам выступіў Музей гісторыі горада Мінска сумесна з творчай групай праекта «Куфэрак». У экспазіцыі прадстаўленыя рэканструкцыі паўсядзённых, прагулачных, вечаровых і бальных строяў, якія маглі насіць гараджанкі на тэрыторыі сучаснай Беларусі стагоддзепаўтара таму. Эскізы выконваліся паводле арыгінальных мадэляў адзення XIX ст. Крыніцамі інфармацыі сталі творы мастацтва і тагачасныя часопісы моды. Прадстаўленыя касцюмы розных перыядаў жыцця – ад маленькай дзяўчынкі да бабулькі паважнага веку.

У рамках праекта «Куфэрак» запланаваны шэраг мерапрыемстваў. У канцы кожнага месяца пройдуць тэматычныя суботы; адбудуцца танцавальныя майстар-класы, літаратурныя чытанні, лекцыі ды інш.

Працяг выстаўка да 1 снежня.

✓ 311 па 19 верасня ў Брэсце прайшоў XX Міжнародны тэатральны фестываль «Белая вежа», які ладзяць

лялечныя, вулічныя, музычныя і пластычныя тэатры з 13 краінаў (Беларусь, Расія, Украіна, Балгарыя, Германія, Туніс ды інш.), 22 калектывы прадставілі 22 спектаклі. Нашую краіну прадставілі Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі (спектакль «Раскіданае гняздо»), Брэсцкі акадэмічны тэатр драмы («Дзяды»), Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М. Горкага («Viva commedia»), Беларускі дзяржаўны тэатр лялек («Тарцюф») ды інш. Пад час урачыстага закрыцця фестывалю Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы даў «Паўлінку». Фестывальныя пастаноўкі наведвалі блізу сямі з паловаю тысячаў гледачоў.

✓ 316 па 22 верасня Беларусь трэці раз далучылася да міжнароднай акцыі «Тыдзень мабільнасці». Адметнасць сёлета – пошук камбінаваных формаў перамяшчэння па горадзе, каб зменшыць колькасць выхлупных газаў і зрабіць гарадское асяроддзе больш экалагічным. Культурна-нацыянальнай тыдня стаў Сусветны Дзень без аўтамабіля (22 верасня), калі кіроўцы ўсвядомлена адмовіліся ад сваёй машыны і перамяшчаліся па горадзе пехатою, на веласіпедзе або грамадскім транспарце.

Брэсцкі абласны выканкам, Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Брэсцкі акадэмічны тэатр драмы. Удзел бралі драматычныя,

Сёлета асноўныя мерапрыемствы Дня без аўтамабіля прайшлі ў сталічным Лошыцкім парку. У гэты ж дзень у Гродне адбыўся вялікі га-

радскі велапрабег; у Гомелі актывісты Цэнтра рэгіянальнага развіцця ГДФ правярылі двары з мэтай выявіць парушальнікаў паркоўкі ў зялёнай зоне, раздалі жыхарам інфармацыйныя ўлёткі інспекцыі «Зялёны Дазор».

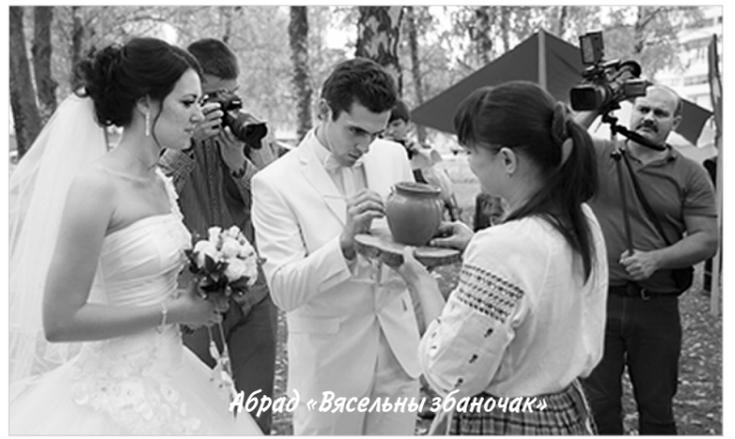
Шэраг мерапрыемстваў, прымеркаваных да Еўрапейскага тыдня мабільнасці, прайшоў у Полацку. *Падрабязней пра іх чытайце ў наступным нумары.*

✓ 13 верасня адбылося ўрачыстае адкрыццё пастаяннай экспазіцыі **Гарадской мастацкай галерэі Л. Шчамялёва па новым адрасе** (на тэрыторыі гістарычнага цэнтра Мінска, вул. Рэвалюцыйная, 10). Такім чынам, 60 твораў, падараваных у 2003 г. мастаком Мінску, перамяшчаюцца з мікра-раёна Серабранка ў цэнтр сталіцы. Акрамя працаў са збору галерэі Л. Шчамялёва будуць прадстаўленыя творы з фондаў калекцыі Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь. Новая экспазіцыя «Адкрыццё жывапісу» – рэтра-спектыва творчасці мастака.

✓ 17 верасня ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адбылося адкрыццё міжнароднага выставачнага праекта – выстаўкі твораў заслужанага дзеяча мастацтваў Літвы Пётры Сергіевіча (1900 – 1984) «Сын роднага краю» з фондаў Мастацкага музея Літвы і музея Янкі Купалы. Праект ажыццяўляецца пры падтрымцы Пасольства Літоўскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь.

Выстаўка «Сын роднага краю» – самая маштабная персанальная выстаўка мастака ў Беларусі з 1978 г. (тады наша сталіца прымала апошнюю, яшчэ прыжыццёвую, выстаўку аўтара).

✓ 19 верасня ў рамках дзяржаўнай праграмы адраджэння тэхналогіяў і традыцыяў вырабу слукцкіх паясоў і развіцця вытворчасці нацыянальнай сувенірнай прадукцыі на 2012 – 2015 гг. і дзеля далейшага развіцця і прапаганды традыцыйнага мастацтва на Міншчыне ў Слуцку адбылося абласное свята рамёстваў «Слуцкія паясы». Сёння ў Мінскай вобласці звыш 3 тыс. майстроў і

Абрад «Вясельны збаночак»

ўмельцаў. Свае вырабы прадставілі блізу 400 майстроў (ткацтва, саломы і лозапляценне, вышыўка, ганчарства, разьба па дрэве ды інш. рамёствы).

У рамках свята была зладжаная канферэнцыя «Традыцыйныя рамёствы Міншчыны: сучасны стан, асаблівасці бытавання, тэндэнцыі развіцця» (старшыня канферэнцыі – прафесар, доктар мастацтвазнаўства, старшыня Беларускага Саюза майстроў народнай творчасці Яўген Сахута). Прайшоў абласны конкурс «Беларуская лялька», дзе былі прадстаўленыя ўсе віды традыцыйных і сучасных лялек. На імправізаванай «Рамеснай слабадзе» адбыліся майстар-класы па розных відах рамёстваў. Выступілі і найлепшыя калектывы аматарскай творчасці з усіх рэгіёнаў вобласці.

✓ 19 верасня ў Наваполацку прайшло адкрыццё гарадское свята нацыянальнай культуры «Вераснёвая палітра». У праграме былі выступленні калектываў мастацкай самадзейнасці, батлечныя прад-

стаўленні, майстар-класы па традыцыйных рамёствах, сярэднявечных танцах, рыцарскія адзінаборствы ды іншыя цікавосткі. Наведнікі пабачылі традыцыйны вясельны абрад «Вясельны збаночак». Цешыць, што актыўны ўдзел у свяце бралі маладыя выканаўцы народных песень, музыкі і танцаў.

✓ 20 верасня ў Мёрах адбыўся традыцыйны **экалагічны фестываль «Жураўлі і журавіны Мёрскага краю»**. Як заўсёды, кожную гадзіну з райцэнтра выпраўляўся аўтобус у заказнік «Ельня», дзе ахвочыя маглі назіраць за пералётнымі жураўлямі. Сялянскія падвор'і пад час свята ў Мёрах прапаноўвалі пачаставачна прамсам з журавінаў; можна было набыць і самі ягады.

Варта нагадаць, што па запасах журавінаў верхавое балота Ельня займае першае месца ў краіне; пад час восеньскай міграцы тут спыняюцца на адпачынак больш за 4 тыс. жураўлёў і 10 тыс. гусей.

На свяце ў Слуцку

Канферэнцыя

Сёлета 5 лістапада ў Віцебскай абласной бібліятэцы імя У.І. Леніна адбудзецца міжнародная навукова-практычная канферэнцыя, прысвечаная 170-годдзю з дня нараджэння этнографа і краязнаўцы М. Нікіфароўскага.

Арганізатары канферэнцыі: Віцебская абласная бібліятэка імя У.І. Леніна; Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава, кафедра гісторыі Беларусі; Віцебскі абласны краязнаўчы музей.

Асноўныя накірункі працы

1. Жыццё і даследчыцкая дзейнасць М. Нікіфароўскага.
2. Гісторыя краязнаўства.
3. Этнаграфія і фальклор.
4. Крыніцы па гісторыі Падзвіння.
5. Праблемы архівазнаўства і археаграфіі.
6. Праблемы падрыхтоўкі і выдання краязнаўчай літаратуры.
7. Гісторыя і культура Падзвіння (ад старажытнасці да сучаснасці).
8. Бібліятэчна-бібліяграфічнае краязнаўства.
9. Музейнае краязнаўства.
10. Царкоўнае краязнаўства.

11. Экскурсійная справа і краязнаўства.
12. Краязнаўства ў вучэбна-выхаваўчым працэсе.

Рабочыя мовы: беларуская; руская.

Умовы ўдзелу

Для ўдзелу ў канферэнцыі неабходна не пазней за 15 кастрычніка накіраваць на электронны адрас аргкамітэта vlib@vlib.by заяўку з укажаннем наступных звестак:

- прозвішча, імя, імя па бацьку;
- вучоная ступень, званне;
- месца працы, пасада;
- паштовы адрас (службовы і хатні);
- тэлефон з укажаннем кода горада;
- e-mail;
- тэма даклада;
- форма ўдзелу (вочная або завочная).

Па выніках канферэнцыі ў 2016 г. плануецца выдаць зборнік матэрыялаў. Аргкамітэт пакідае за сабой права адбору дакладаў для ўключэння ў зборнік.

Больш поўную інфармацыю можна атрымаць па тэлефонах: МТС +375 33 305 10 15; (10 375 212) 37 30 45 (Ларыса Рагачова) альбо на сайце bfb.by.

Фота Лізы ДУБІНЧЫНАЙ

250 гадоў М.К. Агінскаму

Сяргей ПАНІЗЬНІК

Паланэз

У адным з гродзенскіх музеяў захоўваецца келіх Агінскага

*Як падымаў гранёны келіх,
і за журботную дарогу
як запрашаў сяброў ён выпіць, —
на белы нотны ліст упалі
гаркавага настою кроплі.
Спявалі ў тую ноч ліцвінкі.
Музыка, слухаючы, думаў,
што ён для іх — незачужэлы.
А потым ён пайшоў у залу.
Шчымяла, ныла яго сэрца.
Прабілі белую паперу
драбінкі нотаў...*

*Ужо ноч
узгадала сні ранак.
І потым дзень зьялелы доўга
услед Агінскаму махаў
журботнаю касой жульвіцы.
А па-над беларускім полем
як ранены арал — напеў
ускідваў крылы, біўся ў травах.
...Усім, хто памятаў радзіму,
вяртаў ён, паланэз, надзеі.
І, акрылёны, сам вярнуўся
на поле бацькаўшчыны мілай.*

Опера «М.К. Агінскі: Невядомы партрэт» у выкананні Маладзечанскага маладзёжнага музычнага народнага тэатра

Эпітафія М.К. Агінскаму. Базіліка Санта Гроце, Фларэнцыя

Урочышча Ізбійскі Бор

У Ганцавіцкім раёне ёсць святое месца — Ізбійскі Бор. Урочышча знаходзіцца на 20-м кіламетры аўтадарогі Ганцавічы — Будча. У сярэдзіне XVIII стагоддзя менавіта тут адбыўся вялікі чуд: на адным з дрэваў з'явілася ікона Божай Маці.

Не жывапісная прырода, не грыбы і ягады збіралі сюды тысячы людзей. Як успамінаюць старажылы, багамольцы ішлі на каленях, у святы сцяжынку ўсцілалі ручнікамі і кветкамі. Яны ішлі, каб дакрануцца да крыніцы дабрабыту. Ведалі, што з Богам у душы жыць лёгка і радасна.

У 2012 годзе, упершыню за апошнія дзясяткі гадоў, каб адрадыць традыцыі, у гэтым намоленым месцы сабраліся сотні праваслаўных вернікаў і святары раёна. І сёння, праязджаючы каля ўрочышча Ізбійскі Бор, бачым дрэвы, абвітыя рознакаляровымі стужкамі. І далей углыб лесу бяжыць сцяжынка. Некаторыя людзі і цяпер ідуць па ёй на каленях. Стужкі завязваюць як зарок, каб тое, аб чым яны прасілі Божую Маці, здзейснілася. Неўзабаве яны набліжаюцца да сасны, на якой, паводле легенды, з'явілася аднойчы ікона Багародзіцы. Дрэва высахла, але моцна трымае яго зямля. Гэта адзіны маўклівы сведак чуда.

Ікона Прасвятой Багародзіцы

У гістарычных дакументах 1830-х гадоў пра неверагодную падзею апісваецца наступнае. У вёсцы Дзяніскавічы, што побач з урочышчам, жылі добрасумленныя людзі. Былі дружныя, мірныя, займаліся земляробствам. Напэўна, з'яўленне Божай Маці стала для іх дабраславеннем з нябесаў. Святая ікона пачала дапамагаць працавітым людзям,

Царкоўнае кразнаўства

След чудатворнай іконы

была заступніцай пакрыўджанага і выратавальніцай хворага чалавека.

Ізбійскі Бор, лясное ўрочышча за 6 кіламетраў на паўночны ўсход ад Дзяніскавічаў, асвятляла сваім жыватворным святлом Божая Маці.

Ёсць даведка, якая даносіць да нас наступнае. Манах Бер-

Даўным-даўно ікона Божай Маці з гэтага месца прапала. А вось 15 лістапада 2014 года, калі распілоўвалі бярозу, што расла непадалёк усім добра вядомай сасны, на яе спіле знайшлі выяву Божай Маці з немаўлём і крыжам. Людзі вераць: такім чынам ікона вяртаецца да нас.

Уцалелы падмурак царквы ў Ізбійскім Бары

нард, уцякаючы ад пераследу ўніятаў, схваў ікону Багародзіцы ў лясным масіве паміж Дзяніскавічамі і Будчай. Ікону знайшоў селянін, які пасвіў кароваў і пагубляў іх у лесе. Ён убачыў святло, што сыходзіла з-пад дрэва. Гэта свяцілася ікона.

Яшчэ паводле аднаго падання, ікона Божай Маці прыснілася аднаму селяніну з Дзяніскавічаў. Багародзіца паведаміла аб гэтым месцы і сказала, што ўсім, хто прыйдзе да яе ў Ізбійскі Бор, яна будзе дапамагаць. І па сённяшні дзень сюды з'язджаюцца людзі.

Свята- Прачысценская царква

Некалі ў Ізбійскім Бары стаяла невялікая царква ў гонар Прасвятой Багародзіцы, куды на Прачыстую збіралася ўсё духавенства акругі, каб адслухаць малебен.

Першыя дакументальныя сведчанні аб знаходжанні ў гэтым месцы хрысціянскай святыні датуюцца 1837 годам, калі там была ўніяткая капліца, прыпісаная да царквы Пятра і Паўла ў Дзяніскавічах.

Пасля Полацкага сабора 1839 года, на якім было прынятае рашэнне аб ліквідацыі ўніятства ў краі, відавочна, капліца разам з прыходскай царквою ў Дзяніскавічах была пераведзеная ў праваслаўе.

З кліравай ведамасці за 1865 год вядома, што Свята-Прачысценская царква была пабудаваная ў 1861 годзе па просьбе мясцовага святара Людвіга Гарбацэвіча і царкоўнага старасты Герасіма Глеба. Хутчэй за ўсё, пасля пераходу з уніятства ў праваслаўе царква ў 1861 годзе будавалася як новая і паводле праваслаўных канонаў будаўніцтва. Будынак царквы быў драўляны, без званіца. Царкоўных рэчаў было дастаткова. Па ўцалелым падмурку можна меркаваць, што яна была прамавугольная ў плане памерам 8 x 10 м. Захаваўся каваны крыж з купала.

З «Апісання царкваў і прыходаў Мінскай епархіі за 1879 год» можна даведацца, што ў гэтай царкве знаходзілася ікона Прасвятой Багародзіцы, пісаная на драўлянай дошцы памерам 71 x 54 см.

З кліравай ведамасці 1931 года стала вядома, што ў Ізбійскім Бары «знаходзілася моцная царква, пабудаваная ў 1923 годзе».

Паводле акта «Аб шкодзе, прынесенай нямецка-фашысцкімі захопнікамі» ад жніўня 1944 года, «сама царква разам са званіцай і капліцай была спаленая па невядомых прычынах немцамі пры адступленні 2 ліпеня 1944 года». Хоць паводле іншых звестак акупацыйныя войскі да знішчэння царквы ў гэтым урочышчы не маюць ніякага дачынення.

Многія людзі добра памятаюць храм, пабудаваны ў го-

нар вялікага свята Прачыстай Божай Маці. Па просьбах прыхаджанаў і па дабраславенні архіепіскапа Пінскага і Лунінецкага Стэфана пачалося будаўніцтва новай капліцы.

16 лістапада 2014 года была закладзеная памятная гістарычная грамата ў сцяну алтарнай часткі капліцы ў гонар Прачыстай Божай Маці. Грамата падпісаная архіепіскапам Пінскім і Лунінецкім Стэфанам, благачынным царкваў Ганцавіцкай акругі протаіерэем Пятром (Піліпчук) і кіраўніком раёна Аляксандрам Саланевічам. Закладка граматы — гэта як памяць і падзяка Богу, які дабраславіў на адраджэнне ў гэтым месцы храма. Капліцу будуецца на ахвяраванні мясцовых жыхароў.

Прачыстая

На Прачыстую, 28 жніўня, ішлі і ехалі сюды не толькі з навакольных вёсак. Ішлі з Клецка, Нясвіжа, са Слуцка, з-пад Баранавічаў, з Лунінца. А яшчэ гадоў праз колькі пакланіцца святому месцу ішлі з Рэчыцы, з-пад Мінска і Брэста, з-пад Кіева і Палтавы. Служыць малебен у Ізбійскім Бары на дапамогу айцу Людзімілу адтуль з'язджаліся да двух дзясяткаў бацюшкаў: яны спявалі псалмы, казалі малітвы, просячы Прасвятую Багародзіцу пашкадаваць усіх грэшных.

Ні ў каго не ўзнікае сумнення, што гэтае месца валодае асаблівай сілаю. Людзі прыязджаюць у Ізбійскі Бор памаліцца і пабыць у цішыні. Як адзначае айцец Пётр Піліпчук, пасядзеўшы на лаўцы паўгадзіны, падумаў, памаліся, — і няма лепшых лекаў. Калі што баліць — усё як рукою здымае. Малітва неаднойчы дапамагла вырашыць і розныя жыццёвыя праблемы.

Святлана
ШУШКО-КАНДРАТОВІЧ,
метадыст па ахове
гісторыка-культурнай
спадчыны Ганцавіцкага раёна

Настаўнік Фёдар Янкоўскі

Нехта ў Інстытуце літаратуры АН БССР прапанаваў мне пазнаёміцца з былым настаўнікам Фёдарам Янкоўскім – на той час выкладчыкам беларускай мовы Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя Максіма Горкага.

Было тое ўлетку ў сярэдзіне 1960-х гадоў. Я ведаў, што гэтага чалавека любяць усе: і студэнты, і выкладчыкі. Любілі яго за грунтоўныя веды, за спакойны характар і чулівае стаўленне да людзей. Пра іншыя яго заслугі перад Беларуссю і савецкім грамадствам я тады яшчэ і не ведаў.

Знаёмства адбылося ў калідоры педінстытута пасля яго лекцыі. Я коротка расказаў Янкоўскаму, адкуль прыехаў і чаго шукаю ў Мінску. Хачу паступіць у Мінску ў аспірантуру па філалогіі, бо маю запісы фальклору з Вілейскага і Горацкага раёнаў. Паслухаў ён мяне і кажа: «Гаворыце Вы беларускімі словамі, але вымаўленне ў Вас ужо не беларускае, а рускае. У Вас гукі ч і р сталі мяккімі, а ў беларускай мове яны заўсёды цвёрдыя. Добра вучылі Вас у Ноўгарадзе рускай мове». Вось гэта мне і запомнілася ад той сустрэчы. Я зразумеў, што ў аспірантуру магу трапіць толькі па рэкамедацыі Р. Шырмы і толькі па спецыяльнасці «фалькларыстыка» ў АН БССР, бо там няма сваіх студэнтаў. У БДУ і Мінскім педінстытуце ёсць свае студэнты і збоку ім не патрэбны аспіранты.

У сярэдзіне 1970-х гадоў я даведаўся ад былых партызанаў шмат цікавага пра яго незвычайны лёс і выратаванне Янкоўскага ад непазбежнай смерці ў школе. Пад час адной з сустрэчаў я хацеў атрымаць ад Фёдара Міхайлавіча дазвол напісаць пра яго нарыс. Але не змог папрасіць, бо патрэбна было пагаварыць з ім на балючую для яго тэму. Падумаў, што лепш няхай сам напіша. І параіў Фёдару Міхайлавічу: «Напішыце Вы пра сябе, як трапілі ў партызаны і ваявалі». «Можна, некалі і напішу», – адказаў. І на гэтым я супакоіўся. Не ведаю, ці напісаў ён пра свой пакутны лёс. Але ў яго апошніх кнігах нічога пра гэта няма, калі не лічыць абразкоў пра калегу Максіма Собалева і пра заслаўскага падпольшчыка Паўлюка Быстрыка.

У сваіх успамінах Максім Піліпавіч Собалеў распавядаў мне пра Янкоўскага так: «У Саломярэцкай сямігадовай школе ён працаваў настаўнікам і завучам. Заподозрылі акупанты ў сувязях з партызанамі сям'ю Янкоўскіх. Раніцай увосень 1942 года немцы акружылі вёскі Каланіцы і Саломярэчы¹ і рашылі ўчыніць расправу над жыхарамі. Іх сагналі ў школу, што была ў маёнтку былога пана. Фёдар Міхайлавіч на міласць немцаў не разлічваў. Адчыніў вакно, выскачыў у крапіву і схаваліся. Сагнаных жыхароў вёскі расстралялі, затым школу аблілі бензінам і спалілі.

Прышоў у атрад з 12-гадовым Мішам Ялавіком, бязлітасна помсціў ворагу за спаленыя Саломярэчы, за жонку і двух дзяцей. Папрасіў сабе станкавы кулямёт, на якім навучыў страляць Мішу, родныя якога таксама былі спаленыя ў Саломярэчы. Хлапчук для Янкоўскага стаў як родны сын. 15 фашыстаў знішчыў Янкоўскі пад час бою ў Загорцах, але і сам быў паранены, былі перабітыя ключыца і правае плячо. Тады Міша сарваў з сабе кашулю, перавязай рану Янкоўскаму, а сам лёг за кулямёт. Калі скончыліся патроны, адкрыўды, што няма чым страляць па ўцякаючых немцах, заплакаў, паклаўшы галаву на ствол кулямэта».

Як распавядаў М. Собалеў, Фёдар Міхайлавіч пасля вайны захварэў на сухоты. Адбіліся дзве вайны. Ён працаваў у Радашковічах інспектарам райана. З'еў сем сабак, але пазбавіўся цяжкай хваробы.

У беларускай «Вікіпедыі» змешчаныя вельмі кароткія звесткі пра Ф. Янкоўскага як вучонага. Падамо іх.

¹ Так у аўтара. Маецца на ўвазе в. Саламарэчка. – «КГ». (Заканчэнне ў наступным нумары)

Якасці Героя

Непадалёк нашага райцэнтра – за два кіламетры на паўднёвы захад ад вёскі КлэтаўДвор – увёсцы Лявонаўцы ў 1935 г. нарадзіўся будучы Герой Савецкага Саюза Ягор Томка.

У 1953 г. Ягор Андрэевіч скончыў Мёрскую сярэднюю школу, паступіў у Вышэйшае ваенна-марское вучылішча ў Архангельску, а пазней скончыў ваенна-марскую акадэмію ў Ленінградзе. Наш зямляк аддаў марской службе трыццаць гадоў, з іх восем знаходзіўся пад вадой. Я. Томка ўдзельнічаў у групавым паходзе падводных лодак пад ільдамі Паўночнага Полюса, дзе быў камандзірам атамнай лодкі. Пад час паходу, дзякуючы яго асабістым ведам, мужнасці і вопыту, была выратаваная ваенная падлодка, што трапіла ў аварыю, застаўся жывым і яе экіпаж.

Званне Героя Савецкага Саюза Я. Томку прысвоенае 4 лістапада 1978 г., а ў 1981-м яму прысвоілі званне віцэ-адмірала. Я. Томка ўзначальваў Ленінградскае Вышэйшае ваеннае вучылішча падводнага плавання, жыў у Санкт-Пецярбургу, працаваў пасля адстаўкі ў праектным інстытуце. Памёр у 2008 г. У г. Мёры ў гонар героя названая новая вуліца. На месцы хаты, дзе нарадзіўся герой-падводнік і дзе прайшлі яго дзіцячыя гады, стаіць як помнік старое дрэва.

З нагоды 80-й гадавіны з дня нараджэння нашага земляка, віцэ-адмірала, камандзіра дывізіі атамных падводных лодак Паўночнага флоту Я. Томкі ў Мёрскай раённай дзіцячай бібліятэцы адбылася ўрачыстая вечарына. На ёй прысутнічалі ветэраны-маракі і грамадскасць раёна.

Вядучыя ўрачыстасці – Вікторыя Пяткевіч і Наталля Пяткевіч – пазнаёмілі прысутных з біяграфіяй Героя. Пад час сустрэчы гучалі аўдыязапісы ўспамінаў аднакласніцы Я. Томкі Эмы Пятроўскай, яго роднай сястры Ноны Андрэеўны. Старшыня раённай ветэранскай арганізацыі Часлаў Кашкур распавёў пра аднакласнікаў будучага марака-падводніка. Старшыня Віцебскай абласной арганізацыі Беларускага саюза ваенных маракоў капітан 1-га рангу Анатоль Кавалёў, які паўстагоддзя таму служыў з нашым земляком, расказаў пра ўдзел Я. Томкі ў ліквідацыі аварыі на атамнай падводнай лодцы К-27. Ужо тады праявіліся ў Я. Томкі якасці камандзіра, які ва ўмовах надзвычайнай сітуацыі здольны ратаваць сваіх падначаленых, не губляючы моцы духу і самадысцыпліны. Ветэран-падводнік падказаў раённым уладам і грамадскасці за ўшанаванне памяці аб героі. Старшы мічман Уладзімір Шулаў прыехаў на радзіму былога камандзіра разам з

жонкай. Ён шмат гадоў служыў пад кіраўніцтвам нашага земляка і запомніў не толькі яго строгаць, патрабавальнасць да падначаленых, але і яго дабрыню, падтрымку, спагаду, амаль бацькоўскі клопат. Мічман Іван Васілевіч, які таксама служыў пад камандаваннем віцэ-адмірала, узгадваў не толькі пра яго камандзірскія, але і годныя чалавечыя якасці. Аўтар гэтых радкоў, як стваральнік гістарычнага музея, апавядаў аб экспазіцыі, дзе беражліва захоўваюцца рэліквіі, звязаныя з жыццём і дзейнасцю нашага земляка. І падкрэсліў, што такія якасці Героя, як мужнасць, вытрыманасць, імкненне да ведаў, самадысцыпліна – неабходныя якасці для чалавека не толькі ў мінулых пакаленнях, але і для сённяшніх школьнікаў, каб годна пра жыць жыццё. Ветэран педагагічнай працы Алена Хаткевіч, якая была раней арганізатарам па выхаваўчай працы ў СШ № 1 райцэнтра, расказала, як запрашала ў школу Героя для сустрэчы са школьнікамі, калі ён прыязджаў да сваёй маці на пабыўку. Такія сустрэчы мелі вялікі ўплыў на фарманне светапогляду вучняў.

Падсумоўваючы вынікі вечарыны, усе сышліся на важнасці захавання памяці пра Героя для маладога пакалення, якое павінна вучыцца ў яго можна пераносіць любячы перашкоды ў жыцці.

*Вітаўт ЕРМАЛЁНАК,
настаўнік гісторыі
Мёрскай СШ № 3*

Удзельнікі вечарыны ў музеі СШ № 3

Памятны знак у пачатку вуліцы імя Я. Томкі

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

У гэтым навучальным годзе праца клуба «Цікавыя сустрэчы» Ільянскай сярэдняй школы імя А.А. Грымаця пачалася сустрэчай з Адамам Мальдзісам і была прымеркаваная да Дня пісьменства ў Беларусі, цэнтрам святкавання якога стаў Шчучын.

Знакаміты госць пазнаёміў нас з вытокамі славянскай пісьменнасці, нагадаў, што ў 2017 годзе мы будзем адзначаць 500-годдзе друкаванай кнігі, а гэта ўжо блізка звязанае з нашай Вілейшчынай, бо адзін з першадрукароў – Іван Фёдарав – мае карані з нашай мясцовасці. Навуковец падараваў нашаму музею карту-радавод І. Фёдарова.

Потым Адам Іосіфавіч, які дакладна валодае звесткамі пра літаратурны працэс у Беларусі, распавёў пра Івана Кандрацьева і падараваў нам кнігу І. Смоліка «Божы дар Івана Кандрацьева» з аўтографам. І. Кандрацьеў (псеўданім Кузьміч) нарадзіўся ў вёсцы Каловічы Вілейскага павета. Аўтар многіх вершаў і раманаў, драмы «На Поволжье», рамана «Салтычиха», гістарычных нарысаў і перакладаў.

Да ўжо сабранай бібліятэчкі польскай пісьменніцы і мастачкі Эміліі Кунавіч, якая ў 1920-я гады працавала ў нашай школе, А. Мальдзіс дадаў яе кнігу «Serca niepasucione» («Сэрца не насычонае») з аўтографам і расказам пра сваё знаёмства з ёю.

Вельмі прыемна было даведацца пра новае для нашага музея імя. Гэта Мар'ян Галаўня. Выхадзец з Куранца. Жыў у Польшчы. Працаваў настаўні-

Сустрэча з чалавекам, які сімвалізуе эпоху

кам. Аўтар кніг «Lwie paszcze» («Пашча льва»), «Biale gniazdo» («Белае гняздо») ды іншыя. Апекаваўся над беларускімі дзецьмі, якія папраўлялі здароўе ў Польшчы.

Літаратуразнаўца, гісторык, пісьменнік, журналіст, доктар філалагічных навук, прафесар А. Мальдзіс мае шмат набыткаў: навуковыя працы, мастацкія творы, даследаванні. У «Ма-

лой краязнаўчай энцыклапедыі» яго працоўныя і творчыя дасягненні паддзеньня на цэлы аркуш. Віншуючы Адама Іосіфавіча з 80-гадовым юбілеем, міністр культуры Рэспублікі Беларусь Барыс Святлоў сказаў, што юбіляр – чалавек, які сімвалізуе эпоху. Нам госць пакінуў аўтограф на двухтомніку «Беларуская літаратура XI – XIX стагоддзяў», дзе ён

з'яўляецца адным з аўтараў, іншыя кнігі і газетныя матэрыялы.

Сяброўства нашага музея з прафесарам Мальдзісам доўжыцца другі дзясятак гадоў. Час ад часу ён даручае нам сабраць звесткі пра таго або іншага аўтара, дасылае цікавыя кнігі. Так, мы яшчэ гэтай вясной пачалі шукаць карані Георгія Ляхоўскага (у некаторых на-

рысах падаецца як Лахоўскі). Абышлі ўсе старыя пахаванні на праваслаўных могілках, але таго прозвішча не сустрэлі. А. Мальдзіс мяркуе (размова ішла пад час сустрэчы), што трэба шукаць на каталіцкіх, бо радзімай Г. Лахоўскага, верагодна, магла быць Вілейка. У замежных энцыклапедыях пра Г. Лахоўскага гаворыцца як пра «рускага» сусветнага вядомага вучонага, вынаходніка, механіка, радыёінжынера, лекара, філосафа. Нарадзіўся ён недалёка ад Мінска (50 – 70 км).

Адам Іосіфавіч наведваў нашую Ілью ўпершыню. Спадабалася і вёска, і школа, а больш за ўсё ўразілі нашыя музеі «Вілейшчына літаратурная» і «Ільянскай далягляды». У кнізе водгукаў ён напісаў: «Нідзе я не бачыў такога паспяховага "Тыцыяна" літаратуры з гісторыяй, як ў Ільянскай школе! Так трымаць!»

Нам вельмі радасна, што такі масціты вучоны знайшоў час выслухаць экскурсаводаў, пагутарыць з намі, даць парады, дадаць некаторыя звесткі пра аўтараў, параіў, з кім звязацца праз перапіску, шчыра паспачуваў, што да гэтага часу не выдадзена кніга «Вілейшчына літаратурная».

Адаму Іосіфавічу 83 гады, але мы адчулі, які ён малады душою, які апантаны ідэямі, якая ў яго цудоўная памяць! Ён не толькі правёў сустрэчу, але даў нам сапраўдны ўрок – як любіць Радзіму.

Ліза АРТАМОНАВА,
экскурсавод,
Роза ШЭРАЯ,
кіраўнік народнага музея
«Вілейшчына літаратурная»

Абрады і звычай Дзісеншчыны

Сватаўство

Калі маладыя былі закаханыя ў большай ці меншай меры і калі не было выразных запырачанняў з боку бацькоў або іншых перашкодаў, дык дзяцок павінен быў ісці ў сваты. Хлопец ішоў у сваты, запрасіўшы сабе да таварыства старэйшага векам сваяка ці наагул прыяцеля. За свата бралі асобу не дурную, таксама не выпіваку і такога, хто «ў кішэню па слова не лезе»; сват мусіў быць або жанатым, або ўдаўцом. Гэтая ўмова сурова перасцерагалася¹, бо людзі верылі, што нежанаты сват прыносіць няшчасце.

У сваты ішлі або ехалі звычайна ў суботу, і бацькі маладой зазвычай рабілі выгляд, што для іх гэта з'яўляецца неспадзеўкай, хоць часцей ведалі аб гэтым ужо некалькі дзён наперад. Сваты адразу ў хату да дзяўчыны не заходзілі – тапталіся па панадворку, голасна гаворачы, каб іх у хаце чулі. Вяселлі найчасцей адбываліся ў мяседа – зімой, дык сваты часамі тупалі па ганку, нібы абтрасаючы з абутку снег. Гаспадар таксама не адразу выходзіў на іх спатканне, а выйшаўшы, звычайна заводзіў гутарку пра надвор'е або аб чымсь іншым і толькі паслей пытаў, што ім трэба. Адказ даваў сват, але не проста, а загадкава ў прыгаворкавым стылі, як прыкладам:

– Мы вось з-за мора таргаўцы, падарожныя ды заможныя. За морам вось жывучы і ўсялякіх людзей спатыкаючы, дачуліся даведалься, што ў вас ёсць тавар на продаж. Дык, можа, у вас з намі выйшаў бы нейкі гандаль?

Або:

– Настаў зімовы час – як для вас,

так і для нас. Ведама, што зімой усе звярыну страляюць, сваю долю папраўляюць. Дык вось і наш малады стралец-удалец хоча ўпаляваць вавёрчак ці ліску-хітравачку. Дык, можа, вы са сваёй ласкі нам дапаможаце і сцежку-дарожку да яе пакажаце?

Нават і ў тым выпадку, калі сваты былі і недаспадобы, іх усё роўна запрашалі ў хату. Першым пераступаў парог сват, кажучы сваё: «Пахвалены гэтаму дому» – і неўзабаве даставаў з-за пазухі новага кажуха, падперазанага чырвоным ці зялёным паясом, пляшку гарэлкі і ставіў яе на стол.

Гаспадыня ў сваю чаргу ставіла нейкую закуску. Калі на гэты момант у хаце знаходзіўся хтосьці чужы, дык ён, шануючы сямейныя справы, паціху выходзіў. Будучая маладая таксама хуценька ўцякала ў камору. Тады сват наліваў чарку гарэлкі і падносіў яе той асобе, якая запрасіла іх у хату. Калі чарку выпівалі і налівалі наступную для свата, дык гэта было добрым знакам, што сватаўство прымаецца.

Калі ж штосьці было не ў парадку, дык, каб сват не пачуўся абражаным, гаспадар клаў на стол суму грошай, раўнаватасную пляшчы гарэлкі. Гэта

Абрад «Заручыны» ў выкананні самадзейных артыстаў фальклорнага народнага калектыву «Прусайчанка» Старадарожскага раёна

азначала, што сям'я не хоча наразіць² сватоў на страты з прычыны адмовы. У такім выпадку сват паказваў сваё красамоўства і суліў усялякія карысці, якія будуць вынікам жанітва. Калі ж і гэта не дапамагала, а маладая не мела нічога супраць маладога, дык з каморы чуўся плач. Часта гэта змякчала сэрцы тых, хто быў супраць вяселля.

Пасля выпітай першай пляшкі сям'я ставіла на стол другую, забіраючы перад гэтым паложаныя грошы. Цяпер ужо маладую клікалі да стала. Яна садзілася звычайна на самым беражку, і барані Божа, каб не заблізка да маладога. У гэты час сват з гаспадаром выходзілі ў камору, каб абгаварыць справу пасагу.

У наступную суботу, або і сярэд тыдня, малады наведваўся да маладога ўжо з бацькамі на заручыны. На заручынах бацькі багаслаўлялі маладую пару на супольнае жыццё і канчаткова вызначалі тэрмін вяселля, таксама абгаворвалі колькасць запрошаных гасцей.

Трэба зацеміць³, што адбываліся сваты і ў іншых абставінах. Напрыклад, калі першаю прычынаю была справа матэрыяльная. У такім выпадку будучыя сужонкі часта і не ведалі адзін аднаго. Былі і іншыя сватоўствы.

Васіль СТОМА

Працяг тэмы. Першыя публікацыі гл. у № 46 за 2014 г. і № № 1, 7, 9, 11, 13, 14, 15, 17, 24, 26, 31 за 2015 г. Друкуецца з захаваннем асаблівасцяў аўтарскай мовы.

¹ Перасцерагацца – тут: выконвацца, захоўвацца.

² Наразіць (на што) – змусіць (да чаго).

³ Адзначаць.

Ініцыятыва

Дыктоўкі і кнігі пра Астравецкую даўніну

Міжнародны дзень музеяў Мальская бібліятэка адзначыла папайненнем фонду свайго музея незвычайным экспанатам. У дар музею Іосіфа Гашкевіча была перададзена кніга «Лекторый. Марафон-дыктоўка да Міжнароднага дня роднай мовы, юбілейнага года і года дня памяці І. Гашкевіча, 2014 – 2015 гг.».

Марафон-дыктоўка

Ініцыятыўная група аграгарадка Кемелішкі (у яе ўваходзяць настаўніцы беларускай мовы Данута Марцінкевіч, бібліятэкар Ніна Шостак, лесавод Святлана Буланава) штогод ладзіць дыктоўкі, прысвечаныя знакамітым людзям Астравеччыны. З часам да групы далучылася мастак-афарміцель Марына Сцефановіч. Кіраўніца кампаніі С. Буланава паведаміла: – Летась было вырашана правесці марафон-дыктоўку (г.зн. не аднаразовае мерапрыемства, а цягам года), для

бралі ўдзел і дарослыя, і дзеці. За 2014 – 2015 год было напісана 90 дыктовак. Яшчэ прыкладна 20 – 30 не зарэгістраваныя, бо не былі даслааныя арганізатарам. Адна панама рэгістрацыі бачна, што ў марафоне ўзялі ўдзел: дарослых – 42,7%, з іх ліку: 15,6% – калгаснікі, 15,6% – рабочыя; 28,2% – ІТР; 40,6% – інтэлігенцыя. Сярод іх з вышэйшай адукацыяй – 12,5%, з сярэдняй спецыяльнай – 25%, з сярэдняй – 62,5%. Адна школьнікі склалі – 57,3%, з іх малодшыя класы – 34,8%; старэйшыя – 65,2%.

Ініцыятыўная група выказвае шчырую падзяку ўсім загадчыкам бібліятэкі настаўнікам школ, якія спрычыніліся да правядзення марафон-дыктоўкі. Хочацца адзначыць аператыўную арганізацыю мерапрыемства, асабліваю актыўнасць тых людзей, якія даслалі найбольшую колькасць дыктовак. У іх ліку Святлана Лета з в. Міхалішкі (11 дыктовак), Людміла Пазлівіч з в. Гярваты (10 дыктовак), Анжэла Кукаловіч са ст. Гудагай (8 дыктовак). Заслугу ўвагі ўвагі творчы падыход да падрыхтоўкі мерапрыемства Марыі Вішнеўскай, якая даслала 9 юбілейных дыктовак І. Гашкевіча і 5 юбілейных дыктовак Казіміра Сваяка. Апошнія былі напісаныя на ўласнаручна па-мастацку аздобленых аркушах (што адпавядае новым правілам марафон-дыктоўкі, якія сёлета ў лютым надрукавала газета «Астравецкая праўда»).

Загадчыца Мальскай бібліятэкі Марына Мацкела паведаміла, што ёсць планы адшукаць месца пахавання і месца, дзе стаяла хата І. Гашкевіча, і ўсталяваць там памятную дошку. Яна ж выказала думку, што было б справадліва СВК «Гудагайскі» вярнуць імя І. Гашкевіча.

Хто ж не паспеў «стаць на дыстанцыю» летась, можна далучыцца цяпер. Дыктоўкі будуць рэгістравацца да 25 снежня. 2015-ы – гэта яшчэ і юбілейны год каталіцкага святара, нашага земляка Казіміра Сваяка (Канстанціна Ступовіча). Дарэчы, 2016-ы – юбілейны год дня яго памяці (15 мая). Тэмы беларускага школьніцтва, місіі неспці слова Божае на мове свайго народа – галоўныя ў лекторыі, прысвечаныя Казіміру Сваяку.

Невыпадкова, што здзіцячая аўдыторыя колькасна большая, бо дыктоўкі суправаджаў лекторыі, у якім тэма місіянерства ўвабрала ў сябе праблематыку хатняга духоўнага выхавання, перспектывы

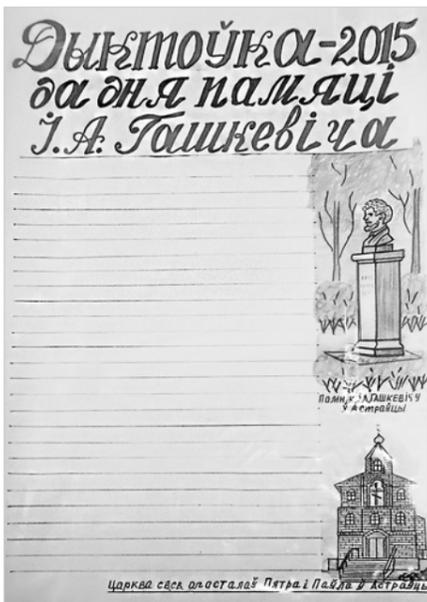

Праваслаўны багаслоў Паўловіч

Апошнім часам ініцыятыўная група рыштвалася да юбілею (16 верасня) праваслаўнага багаслова, перакладчыка, педагога, дзеяча беларускага школьніцтва Заходняй Беларусі пачатку ХХ ст. Сяргея Паўловіча. Імя гэтага чалавека не звязанае з Астравеччынай (нарадзіўся Сяргей Канстанцінавіч у Драгічынскім раёне, працаваў у Ваўкавыску і на Віленшчыне), але менавіта яго самаахвярнае служэнне беларускаму народу, хрысціянскай веры на ніве беларускамоўнай адукацыі натхніла кемелішскую групу энтузіястаў праз лекторыі папулярна заваць духоўную асвету і праф-

спадчыне дзеяча старшай навуковай супрацоўніцы цэнтра БДПУ імя Максіма Танка, загадчыцы лабараторыі царкоўнай гісторыі Лідзіі Кулажанка, былой супрацоўніцы Гродзенскага дзяржаўнага музея гісторыі рэлігіі Ніне Ляшчонак за «каардынаты» пошуку некаторых працаў, якія склалі 3 сектары з поўнага пераліку тых, што ўклаў С. Паўловіч:

1. Пераклады Святога Пісання, богаслужбовых і катэхізацыйных тэкстаў на беларускую мову ў ХХ ст.
2. Пытанні «Беларуская мова і царква» ў гістарычным і актуальным змесце.
3. Тыпалогія праблемы «Нацыянальная мова – Царква – Святое Пісанне».

пачатку ў межах сельскага Савета.

А сёлета геаграфія мерапрыемства пашырыла свае межы, і марафон «прайшоў дыстанцыю» па ўсім раёне. Практычна ўсе бібліятэкі раёна падтрымалі ініцыятыву,

духоўнай адукацыі ў свецкай школе на беларускай мове ў кантэксце моўна-культурнага, духоўнага адраджэння. С. Буланава правяла лекцыю-гутарку ў школе ў Кемелішках, разам з Н. Шостак – у бібліятэцы, з М. Сцефановіч – у мясцовым ДК.

арыентацыю на беларускай мове ў школе, раскрыць тэму хрысціянскага місіянерства.

С. Буланава атрымала дабрашавенне протаіерэя царквы Свяціцеля Іаана Шанхайскага і Сан-Францыскага Цудатворцы ў Варнянах Ігара Пятроўскага на стварэнне выдання «Беларускі кнігазбор. С.К. Паўловіч». Распачаты пошук і збор усёй спадчыны рупліўцы: яго багаслоўскія, духоўныя, перакладчыцкія, выдавецкія, педагогічныя ды іншыя працы.

Словы ўдзячнасці Святлана Міхайлаўна выказвае за дасланую інфармацыю абжыцці, багаслоўска-асветніцкай

Шчыра ўдзячныя таксама вядомаму калекцыянеру азбучкаў народаў свету Юрысу Цыбулісу з Латвіі за даслааныя ў электронным выглядзе буквары С. Паўловіча «Першыя зерняткі» (Вільня, 1936) і «Zasieŭki» (беларускі лемантар для хатняга навучання. Вільня, 1937). Словы вялікай удзячнасці дырэктару НПК Кемелішкаўскай яслі-сад-сярэдняй школы гісторыку Аляксандру Іванцэвічу за магчымасць пазнаёміцца і пакарыстацца інфармацыяй яго даследчай працы (па сутнасці, дысертацыі) у галіне гісторыі Праваслаўнай Царквы ў ВКЛ і Беларусі (X – ХХ стст.).

Ініцыятыўная група мае вялікую просьбу да краязнаўцаў (асабліва з Драгічынскага раёна, былога Кобрынскага павета, з вёскі Осаўцы – радзімы С. Паўловіча), да гісторыкаў і духавенства, да ўсіх зацікаўленых падзяліцца любой інфармацыяй, што тычыцца гэтага чалавека. Запрашаюцца да супрацоўніцтва ўсе патэнцыйныя суаўтары, усе, хто можа і жадае паспрыць гэтай справе.

Падрыхтавала Паўліна СВЯТЛАНІЧ,
Астравецкі раён

Паміж пустак, балот беларускай зямлі,
На ўзбярэжжы ракі шумнае чечнай,
Дрэма памятка дзён, што ў нябыт уцяклі,
— Удзірванелы курган векавечны.

Янка Купала («Курган»)

Прыгадваю гэтыя словы выдатнага нашага песняра і думаю вась пра што. Жывем і не задумваемся, што валодаем вялікім скарбам – роднай зямлёй, з яе лясамі, палямі, рэкамі, прыгожай прыродай і, самае галоўнае, людзьмі. Ходзім па гэтай зямлі і не задумваемся, што ходзім па вялікім скарбе. І не пра матэрыяльнае перш за ўсё цяпер гаворка...

Раней як было: бабулі і дзядулі, бацькі з пакалення ў пакаленне перадавалі сваім дзецям і ўнукам гэтыя скарбы – легенды і паданні роду і роднай зямлі, гаспадарчы і жыццёвы вопыт, свае здольнасці, а самае галоўнае – вучылі жыць і быць не горшымі за сваіх продкаў, за іншых, быць працаўнікамі, гаспадарамі, беларусамі, проста прыстойнымі людзьмі. Цяпер далёка не зайсёды мы можам гэта назіраць у сем'ях. Вось

чаму адным з выйсцяў для нас, дарослых людзей, настаўнікаў, бачу, як казаў класік, наступнае: «пачнем збіраць зярно к зярняці, былое ў думках уваскрашаць, каб быт на новы лад пачаці і сеўбу новую пачаць!»

Працуючы настаўнікам гісторыі ў школе, задумваўся над пытаннямі: «Нашай гісторыі дзясяткі тысяч гадоў, і нават больш за сто тысяч гадоў. А што мы пра яе ведаем? Што ведаем пра тых людзей, якія жылі тысячу, пяцьсот, трыста, сто... гадоў таму? Пра тых падзеі, людзей. Чым яны жылі, што любілі і рабілі, у што верылі?»

Наша ж спадчына побач з намі: у гэтых рэчках, азёрах, курганах, на могільках... І за ўсімі імі стаяць легенды і паданні. Гэта толькі здаецца, што ўсё ўжо страчана альбо схавана ад нас. Толькі варта капнуць, як пачынаюць дапамагаць продкі, і нам усё адкрыецца...

Паспрабуем і мы прыадкрыць некаторыя таямніцы нашай гісторыі.

Прапануем вашай увазе паданні, запісаныя вучнямі Ворнаўскай сярэдняй школы Кармянскага раёна.

зноў будзе патрэбна, падымуцца са сваіх магілаў... А як прыйшлі сюды нашыя продкі, то ўбачылі гэтыя курганы і вырашылі не турбаваць спячой волатаў.

(Запісала
Маша Назаранка)

Паданні пра радзімічаў

Калі волаты былі легендарнымі, міфічнымі насельнікамі нашага краю, то з падручнікаў па гісторыі Беларусі мы ведаем, што далёкімі нашымі продкамі-славянамі былі радзімічы. Але ці задумваліся вы, што апрача летапісных сведчанняў існуюць і розныя народныя. Яны знайшлі сваё адлюстраванне ў прыказках і прымаўках, даволі шырока распаўсюджаных у нашай мясцовасці:

«Радзімічы (радзімічы) воўчага хваста пужаліся (спужаліся)».

«Радзімічы (ад. – В.В.) воўчага хваста бегаюць».

«Радзімец (радзіміч) цябе бяры (пабяры)!»

Як высвятляецца, адказы на пытанне аб паходжанні гэтых прыказак і прымавак мы знаходзім у летапісе.

З летапісных паданняў аб радзімічах

Былі ў ляхаў два браты – і адзін Радзім, а другі Вятка. І, прыйшоўшы, селі яны: Радзім на рацэ Сож, ад яго назваліся радзімічы, а Вятка сеў са сваім родам па Ацэ, ад яго назваліся вятчыцы...

Радзівілаўскі летапіс. Аркуш 11 адваротны. Першая згадка пра радзімічаў (885 г.): «В 885 году киевский князь Олег устанавливает свою власть над радимичами, которые до этого платили дань хазарам: И посла к радимичем, река: "Кому дань даеть?" Они же рѣша: "Козаромъ". И рече имъ Олегъ: "Не дайте коза-

ромъ, но мнѣ дайте". И даша Олгови по щѣлоягу, якоже и козаром даяху. И бѣ Олегъ обладав поляны, и деревляны, и сѣверяны, и радимичи, а сѣ суличи и тиверци и мѣаша рать».

У 907 г. радзімічы ўдзельнічалі ў складзе войска Алега ў легендарным паходзе на Візантыю. Магчыма, там былі і нашыя продкі і атрымалі па 12 грыўняў на чалавека ад разгромленай Візантыі, паводле заключанай дамовы. «Иде Олегъ на Греки. Игоря остави в Киевѣ, поя множество варяг, и словенъ, и чюд(и), и словене, и кривичи, и мерю, и деревляны, и радимичи, и поляны, и сѣверо, и вятчич(и), и хорваты, и дулѣбы, и тиверци, яже сут(ь) толковины: си вси звахутьс(я) от грекъ Велика Скуф(ь)».

«...Пішчанцы ад воўчага хваста бегаюць...» (у 984 г. радзімічы былі паўторна заваяваныя Уладзімірам, разбітыя ў бітве на рацэ Пяшчане кіеўскім ваяводам па прозьвішчы Воўчы Хвост).

«...А радзімічы, вятчы і сѣваране мелі агульны звычай: жылі ў лесе, як і ўсе звяры, елі ўсё нячыстае і срамасловілі пры бацьках і пры нявестках, і шлюбаву ў іх не было, але ладзіліся ігрышчы паміж вёскамі, і сыходзіліся на гэтыя ігрышчы, на пляскі і на ўсялякія д'ябальскія песні, і тут выкрадалі сабе жонкаў на дамоўе з імі; мелі ж па дзве і па тры жонкі. І калі хто паміраў, тады спраўлялі на ім трызну, а потым рабілі вялікае вогнішча і клалі на гэтае вогнішча памерлага, і спальвалі, а пасля, сабраўшы косткі, укладалі іх у невялічкую судзіну і ставілі на стаўпах уздоўж дарог, як гэта робяць і цяпер вятчы. Гэтага ж звычай трымаліся і крывічы, і іншыя паганцы, няведаючы закона Божага, але самі сабе ўсталёўваючы закон».

(Паводле «Повести временных лет». Масква, Ленінград, 1950)

Валерый ВАРГАНЯЎ

(Працяг будзе)

нарабаванае золата і срэбра. У розных варыянтах паданне зафіксаванае ў 80-я гг. XX – пачатку XXI ст. у вёсках Сырск, Струмень, Ворнаўка і інш. Мясцовыя жыхары кажуць, што некалі людзі (і не раз) шукалі гэтыя скарбы, але так нічога і не знайшлі.

Хто жыў раней на нашай зямлі?

Нашыя продкі ведалі адказ на гэтае пытанне.

Паданне аб волатах

Калі не было яшчэ нас, нашых дзядоў і прадзедаў, даўно-даўно на нашай зямлі жылі волаты. Гэта былі вельмі вялікія, высокія і моцныя істоты. Дзякуючы сіле праца давалася ім не так цяжка, як звычайным людзям. Мы не ведаем, чаму зніклі, паўміралі волаты. Толькі апошні свой спачын яны знайшлі ў курганах... Гэта іх магілы, што валатаўкамі яшчэ называюць. Яны вялікія таму, бо вялікімі былі і самі волаты. Кажуць яшчэ, што некалі баранілі яны наш край ад ліхіх ворагаў. І калі

свет, у людзі». Рака звязвала наш рэгіён у адно цэлае. Таму цікава, якое значэнне надавалі ёй нашыя продкі, а таксама з якой любоўю і прыгажосцю апісанае паходжанне.

Дарэчы, з Сажом звязанае таксама паданне (даволі пашыранае на тэрыторыі нашага раёна) пра тое, як дзесьці шведы, што праходзілі праз нашу зямлю, пад сасновым крыжам схавалі свой скарб –

Скарб на рацэ Сож

Сож для нашых продкаў – гэта не проста рака. Яна была яднальнай «восю», натуральнай транспартнай артэрыяй. Па ёй ішло засяленне нашай зямлі насельніцтвам. Гэта была і сувязь са знешнім светам: па Сожы ў Дняпро траплялі і далей па вядомым гандлёвым шляху «з варагаў у грэкі». Па рацэ «траплялі ў

Дзень добры, верасень!

Уздоўж

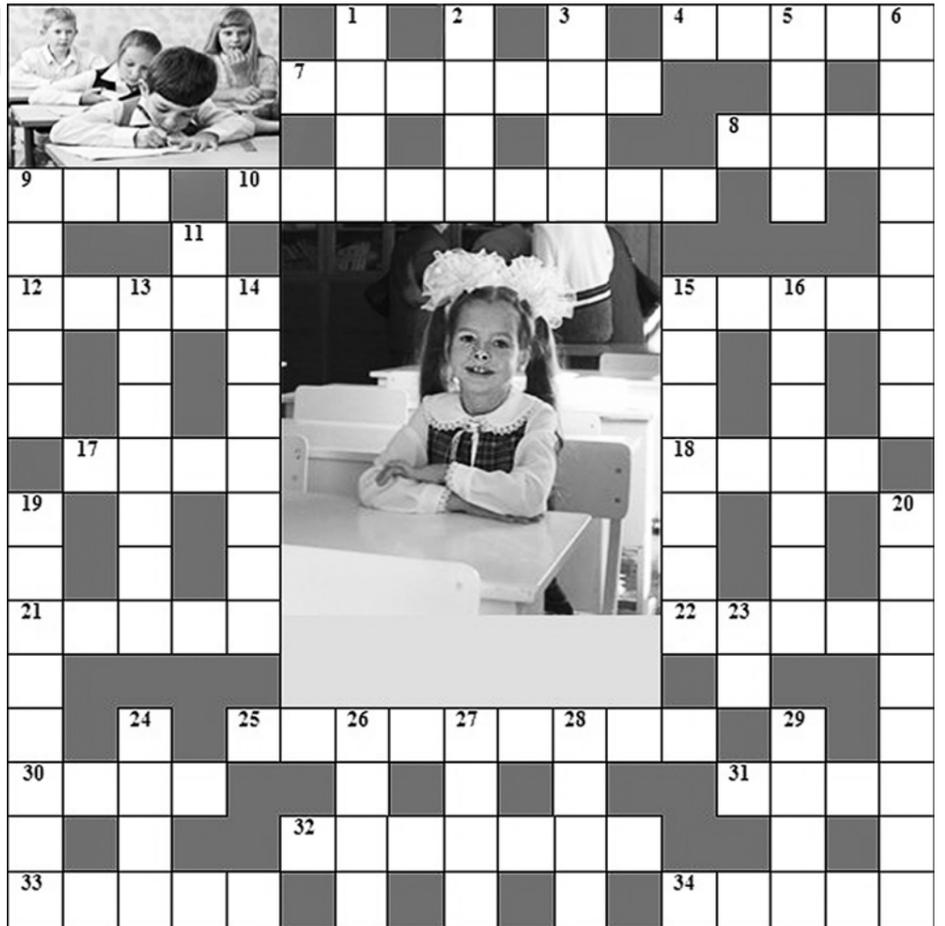
4. «Дзень добры, верасень! // Дзень добры, ...!» З верша М. Чарняўскага «Звініць званок». 7. «Адглыбае ў просінь лёгкі ... // Сёння роўна ў васьм зазвініць званок». З верша А. Вольскага «Зазвініць званок». 8. «Міхась звярнуўся к "дарактору": // Ане паслухае каторы – // Цягні за ... на калені: // Знайду ляркства я ад лены». З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». 9. Навука не піва, у ... не ўвальеш (прык.). 10. Які бацька кожны дзень дзяцей пералічвае? (заг.). 12. Тое, што і нашэнне. 15. Ежа праганяе ..., веды вылучаюць ад невуцтва (кітайская прык.). 17. Тое, што і баец. 18. Кніга – ... у свет ведаў (прык.). 21. «Нам даруе ... // Восень-чараўніца». З верша Г. Дашкевіч «Першае верасня». 22. Дзікі асёл, які вядзіцца ў Азіі. 25. «– Ты пачаў, Ясь, лепш вучыцца // І як след за кнігі ўзяўся. // – Дык ты ведаеш, бабуля, – ... сапсаваўся». З верша А. Дзержынскага «Пачаў лепш вучыцца». 30. Хто ведае аз і букі, таму і кнігі ў ... (прык.). 31. «Апусцела ..., // Толькі людна ў школе». З верша С. Грахоўскага «Верасень». 32. Што край, то абывай, што ..., то навіна (прык.). 33. Дурному навука, што дзіцяці ...

(прык.). 34. ... сённяшні – вучань учарашняга (прык.).

Упоперак

1. Закончаны цыкл, увесь аб'ём спецыяльнага навучання. 2. З ручайка – ..., з кніг – веды (прык.). 3. Медны духавы інструмент. 5. Твор, праца (жарт.). 6. Плот, тын. 9. «А ў Максіма, // А ў Максіма – // Сёння ... за плячыма». З верша К. Цвіркы «У школу». 11. Буйная жвачная жывёліна. 13. «А ... верасень // Дзверы зноў адкрыў». З верша Н. Гілевіча «Адзвінелі песнямі». 14. Абазначэнне ацэнкі ведаў і паводзінаў навучэнцаў. 15. ... не хвароба, гады не адбірае (прык.). 16. Слоўнікавы склад мовы. 19. Сшытак – ... вучня і настаўніка (прык.). 20. «І нас паклікаў ... // У школу на заняткі». З верша В. Віткі «Як птушкі, склалі крылы». 23. Мастацкі жанр у жывапісе, скульптуры, кінематаграфіі. 24. Прасвет у чым-небудзь (перан.). 26. «Бывай, ... звонкае! // Крочым мы ў школу». З верша П. Пранузы «У клас расчыненыя дзверы». 27. «... пра восень прачытаю // І дзясятку атрымаю». З верша К. Маскалік «... пра восень я складу». 28. Паветраны шар для метэаралагічных назіранняў. 29. Гора табе, ..., калі цябе карова коле. (прык.).

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

Кастрычнік

2 – «Беларускае слова» (Гродна; выдавалася з 20.10.1920 да 07.01.1921 г.), штодзённая палітычная, літаратурная і эканамічная газета, орган Гродзенскага беларускага нацыянальнага камітэта (Цэнтральнага беларускага камітэта) – 95 гадоў з пачатку выдання.

2 – «Беларуская думка» (Гродна; выдаваўся з 02.10.1930 да 1932 г.), штотыднёвы грамадскі, літаратурны і сельскагаспадарчы часопіс у Заходняй Беларусі – 85 гадоў з пачатку выдання.

2 – Казак Анатоль Фёдаравіч (1955, Кобрынскі р-н), дырыжор, фалькларыст, стваральнік і мастацкі кіраўнік вакальнага ансамбля «Крэсіва», у рэпертуар якога ўваходзяць фальклорныя творы Заходняга Палесся, – 60 гадоў з дня нараджэння.

2 – Несцячук Леанід Міхайлавіч (1945, Пружанскі р-н), вучоны-гісторык, даследчык падзеяў вайны 1812 г. на тэрыторыі Беларусі, гісторыі населеных пунктаў і архітэктурных збудаванняў у Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

2 – Русаковіч Кацярына Максімаўна (1925, Старадарожскі р-н), майстар мастацкага ткацтва і аплікацыі – 90 гадоў з дня нараджэння.

2 – Шастоўскі Кім Фёдаравіч (1935, Аршанскі р-н), мастак, аўтар працаў у розных жанрах станковага жывапісу, графікі – 80 гадоў з дня нараджэння.

4 – Алай Анатоль Іванавіч (1940, Мінск), рэжысёр, апэратар, сцэнарыст дакументальнага кіно, кінадраматург, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (1991), літаратурнай прэміі імя А. Адамовіча (1992), спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2005) – 75 гадоў з дня нараджэння.

4 – Адам Варлыга (сапр. Гладкі Язэп Адамавіч; 1890, Лагойскі р-н – 1972), грамадскі дзеяч, фалькларыст, педагог, этнограф – 125 гадоў з дня нараджэння.

5 – Федэрацыя прафсаюзаў Беларусі (ФПБ; Мінск; 1990), нацыянальны прафцэнтр, рэспубліканскае добраахвотнае аб'яднанне прафесійных саюзаў, іх аб'яднанняў і асацыяваных членаў – 25 гадоў з часу ўтварэння.

6 – Смуглевіч Францішак (1745, Польшча – 1807), жывапісец, графік, педагог, творчая дзейнасць якога звязаная з мастацкім жыццём Беларусі, Польшчы, Літвы, Расіі, – 270 гадоў з дня нараджэння.

7 – Агінскі Міхал Клеафас (1765, Польшча – 1833), дзяржаўны дзеяч Рэчы Паспалітай і Расійскай імперыі, дыпламат, кампазітар, літаратар, удзельнік паўстання 1794 г., юбілей якога ўключаны ў Календар памятных датаў ЮНЕСКА на 2014 – 2015 гг., – 250 гадоў з дня нараджэння.

7 – Юркевіч Тамара Віктараўна (1955, Мінск), мастак дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва – 60 гадоў з дня нараджэння.

8 – Браслаў, горад, цэнтр Браслаўскага р-на; упершыню ўпамінаецца ў «Хроніцы Быхаўца» і «Хроніцы польскай, літоўскай, жамойцкай і ўсёе Русі» М. Стрыйкоўскага пад 1065 г. – 515 гадоў з часу атрымання граматы на няпоўнае магдэбургскае права.

8 – Калінкавічы, горад, цэнтр Калінкавіцкага р-на; упершыню згадваецца як сяло Каленкавічы Багрымаўскага староства Мазырскага павета ВКЛ – 455 гадоў з часу першага ўпамінавання ў гістарычных крыніцах.

9 – Марцінкевіч Галіна Іосіфаўна (1935, Чэрвень), вучоны ў галіне ландшафтнаўства, аўтар працаў па ландшафтнаўстве, прыродакарыстанні і ахове навакольнага асяроддзя, экалагічнай адукацыі, выдатнік адукацыі Беларусі, лаўрэат прэміі імя А. Сеўчанкі БДУ (2003) – 80 гадоў з дня нараджэння.

10 – Арцёменка Кацярына Гаўрылаўна (1925, Украіна – 1998), заснавальніца промыслу саломаліцтва на Магілёўскай фабрыцы мастацкіх вырабаў, заслужаны работнік культуры Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

Пакацігарошкі вярнуліся ў школу

У рамках другога этапу рэспубліканскай акцыі «У цэнтры ўвагі – дзеці!» супрацоўнікі групы прапаганды Цэнтральнага РАНС сустракаюцца з бацькамі школьнікаў ды праводзяць гутаркі аб бяспецы дзяцей.

Пад час правядзення акцыі важным з'яўляецца не толькі навучыць дзяцей правілам бяспекі жыццядзейнасці, але і данесці да кожных бацькі і маці праблему дзіцячай загібелі. Таму традыцыйнай стала весці дыялог пад час бацькоўскіх сходаў у пачатку навучальнага года.

Супрацоўнікі Цэнтральнага РАНС на сустрэчах дэманструюць відэафільм «Кошт імгнення», абмяркоўваюць яго праблематыку, адказваюць на пытанні бацькоў і нагадваюць правілы бяспекі.

Не застаюцца па-за ўвагаю і самі дзеці. Адмыслова для іх распрацаваны «Урокі бяспекі». Хлопчыкаў і дзяўчынак не толькі навучаюць, але і ладзяць забаўляльныя гульні, вясёлыя конкурсы і заданні. Па сканчэнні ўрока раздаюць дзецям памятнаыя падарункі і сувеніры, што заўсёды будуць нагадваць аб бяспецы.

*Вера БУДЗІНАВІЧУС,
Цэнтральны РАНС г. Мінска*

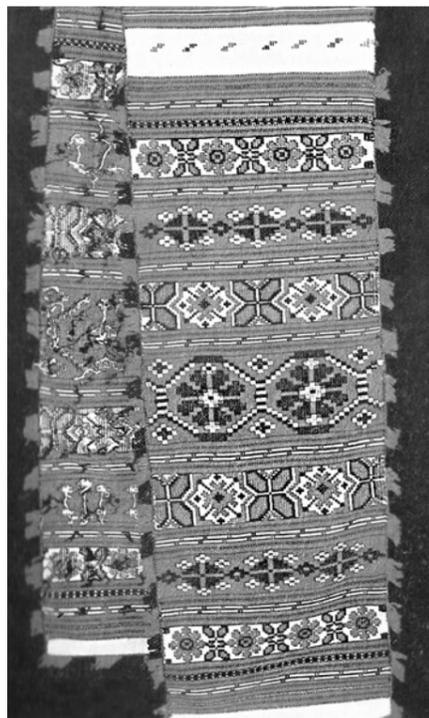
Дачны сезон закончаны!

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НЕГЛЮБСКІЯ РУЧНІКІ – тып традыцыйных тканых ручнікоў, што вырабляюцца ткачыхамі в. Неглюбка і навакольных вёсак Веткаўскага раёна. Вядомы з сярэдзіны XIX ст. Ткуць з ільняных, баваўняных нітак, часам дадаюць муліна, шоўк, ірыс, даўжыня ручніка 350 – 500 см, шырыня 40 – 50 см, арнамент 80 – 140 см на кожным канцы. Тэхніка ткання браная і пераборная. Пераважае старадаўні геаметрычны і геаметрычна-раслінны арнамент. Мясцовыя назвы арнамента: «кывулі», «мядзведзь на жалудах», «павукі», «кучараўкі», «казельчыкі», «рэдзька», «лісты», «зорачка», «елка», «самавар», «валовачка», «кулачка», «лапа», «лапа мядзведзя», «кручча», «замок», «васьмірога абагнутая», «яблынка», «кепцы», «пальцы», «калясо», «хрэшчык». Ёсць формы традыцыйных геаметрычных узораў, што не маюць назвы. Узор, змешчаны на канцы ручнікоў, складаецца з 5 – 9 шырокіх гарызантальных арнаментальных палосаў, дзе 2 – 4 рознага ўзору, далей шырокая паласа іншага характару, потым у люстэркавым адбіцці паўтараюцца першыя. Сярэдзіна ручніка запаўняецца рытмічна

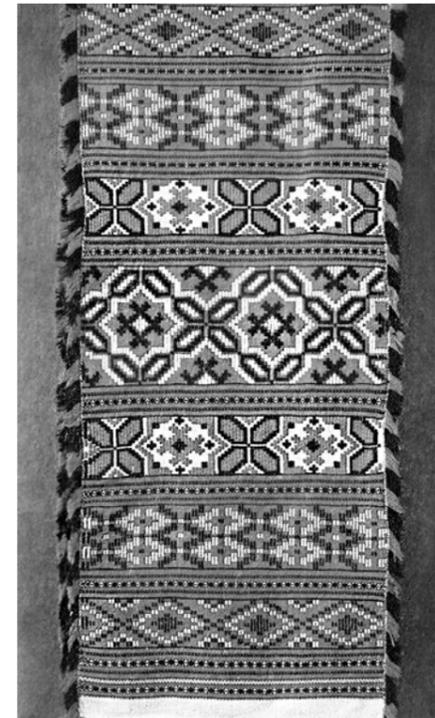
размешчанымі вузкімі каляровымі арнаментальнымі палоскамі. Канец з

Неглюбскія ручнікі. Вёска Неглюбка Веткаўскага раёна

трох бакоў абшываецца кароценькімі, у колер закладак, мохрыкамі, часам адабляецца вязанымі карункамі. Колеравая гама неглюбскіх ручнікоў яркая, пераважае чырвоны, пашыраны чорны і белы колеры. Апошнім часам трапляецца зялёны, сіні, жоўты, шэры і інш.

У 1977 г. у в. Неглюбка быў ство-

раны ткацкі цэх Гомельскай фабрыкі мастацкіх вырабаў. Сярод ткачых Е. і М. Барсуковы, Г. Грынькова, Т. Дзеранок, Е. Кавалёва, М. Кароткая, М.І. і М.П. Каўтуновы, С. Мельнікава, М. Прыходзька, Г. Суглоб, В. Халюкова і інш. На Усесаюзнай выстаўцы-конкурсе ў Маскве (1970) 6 ткачых сталі лаўрэатамі. Неглюбскія ручнікі экспанаваліся на выстаўках і кірмашах у нашай краіне і за мяжой (Японія, Бельгія, Францыя, Канада, ЗША). Ручнікі, вытканыя ўдзельнікамі гуртка, адзначаныя спецыяльнымі ўзнагародамі на міжнароднай выстаўцы дзіцячай творчасці на Кіпры.

НЕЗАБІТЎСКІ Станіслаў (24.09.1641, Наваградчына – 1717) – беларускі мемуарыст. Вучыўся ў Наваградскім езуіцкім калегіуме. Кальвініст. Служыў у Радзівілаў, доўгі час жыў у Слуцку. Неаднаразова выбіраўся дэпутатам ад наваградскай шляхты на сесіі Трыбунала Вялікага Княства Літоўскага. Збераглася вялікая эпістальярная спадчына Незабітўскага (каля 700 лістоў да розных асобаў). Аўтар змястоўных і падрабязных успамінаў, дзе апісаны падзеі 1682 – 1700 гг. на Наваградчыне і Слуцкыне. Яго мемуары – каштоўная крыніца па гісторыі грамадска-палітычнага і прыватнага жыцця Беларусі і Літвы канца XVII ст. Рукпіс мемуараў зберагаецца ў Нацыянальнай бібліятэцы ў Варшаве.